

Жумабаев Э.

КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА АДАБИЯТЫН ОКУТУУДА МУГАЛИМДЕРДИН
КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТӨРҮН КАЛЫПТАНДЫРУУ

Жумабаев Э.

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ В ОБУЧЕНИИ
КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

E. Zhumabaev

THE FORMATION OF COMPETENCE OF TEACHERS IN THE TEACHING OF
KYRGYZ LANGUAGE AND LITERATURE

УДК: 871.512.154. (342.813)

Макалада мугалимдин өз предмети боюнча жөндөмдүүлүгү менен бирге предметтик компетенттүүлүгү жөнүндө маалымат берилет.

Негизги сөздөр: усул, негизги компетенттүүлүк, маалымат, социалдык, мугалим, билим, деңгээл.

Ключевые слова: метод, главная компетентность, информация, социальная, учитель, образование, уровень.

В статье дается информация о способности и компетентности учителя по своему предмету.

The article provides information on the ability and competence of the teacher in the subject.

Key words: method, main competence, information, social, teacher, education, level.

Алгач бул темага токтолуу үчүн окумуштуу Е. В. Вилкохдун айтуусу боюнча, иштин ийгиликтүү болуусун каалаган адамдын усулдук жөндөмү болушу керек. Себеби эч бир дарыя жогору карап акпайт. Эч бир иш башында турган адамдын баркынан жогору турбайт деп айткан ою эсиме түштү.

Билим берүүдө мугалим окуучуга теманы түшүндүрүү үчүн теманын өзгөчөлүгүнө жана окуучунун абалына карап, түрдүү багыттарды жана усулдарды колдонот. Класста колдонулган үйрөтүү усулдары жана багыттары жогорку деңгээлде максатка ашуусу үчүн, окуучунун үйрөнүүдөгү муктаждыктарын канааттандыра билүү керек. Ар бир окуучу өзүнчө бир дүйнө жана ар биринин өзүнчө өзгөчөлүгү бар. Ар бир окуучу түрдүү ыкмада сабакты өздөштүрөт. Ар кимдин үйрөнүү усулу түрдүү болгондуктан сабак бир усулда өтүлбөшү керек. Билим берүүнүн ыкма жана усулдары билим берүүнүн негизги куралы. Бул куралдардын ийгилик жаратышы аны колдонгон колдонуучусунан көз каранды. Бул куралдардын ичин толтуруп аларга жан берүүчү мугалим болуп эсептелет. Өз кесиби жөнүндө эмнелерди билсе окуучуларга да ошону берет. Стакандагы суу толмоюнча ашпагандыгы сыяктуу эле мугалим да өзүн толтурмайынча башкага билим бере албайт. Мына ошондуктан билим берүүдө мугалим өзүнүн компетенттүүлүгүн калыптандыруу керек.

Компетенттүүлүк – бул адамдын тиешелүү билимдеринин, билгичтиктеринин элементтерин жана иш-аракеттеринин ыкмаларын белгилүү бир кырдаалда (окуу, турмуштук, кесиптик) өз алдынча колдоно алуу жөндөмдүүлүгү деп аталат.

Ошондуктан мугалимдик кесиптин ээсиби же түрдүү кесиптердин ээси болбойлу ар бир адамда ошол ишине жараша кызыгуусу менен жөндөмдүүлүгү керек деп ойлойм. Биз мугалимдер «Окуучулар сабактын жүрүшүндө билимдерге, билгичтиктерге, көндүмдөргө ээ болушат» - деп сабактын максаттарын койгондо жазып жүрөбүз. Азыркы мезгилде окуучулар ошол ББКга негизделген компетенттүүлүктөргө дагы ээ болушу керек. Билим берүүдө жеке эле билимге эмес компетенттүүлүктү дагы калыптандырууга басым жасалат. Мында мугалимден балдар да эмнени өнүктүрүш керек дегенди түшүнүүнү талап кылат. Ошондой эле мугалимден балдарга кантип өз актуалдашуусуна көмөк көрсөтөөрүн ойлонуусун да талап кылат. Өз алдынча актуалдашкан адам – бул коопсуздугунда, социалдык таандыгында, ар намыстуулукта, сүйүүдө, сыйлоодо жана баалоодо канааттанган адам.

Мугалимдин компетенттүүлүгүнө токтолуп өткөндөн соң, негизги компетенттүүлүк жана предметтик компетенттүүлүккө токтолсом. Башында атап өткөндөй **негизги компетенттүүлүктөр** – предметтик компетенттүүлүктөрдүн негизинде калыптануучу, окуучулардын социалдык тажрыйбасына негизделген, окуу предметинен жогору турган көп кызматтуу, көп деңгээлдүү, ченеле турган билим берүү натыйжалары болуп эсептелсе, **предметтик компетенттүүлүктөр** кыргыз тили жана окуу предметин окутууда эки түрдүү компетенттүүлүк тууралуу сөз болот.

Биринчиси – негизги компетенттүүлүктөр. Алар «Кыргыз Республикасында жалпы орто билимдин мамлекеттик билим берүү стандарты» (КР Өкмөтүнүн 21. 07. 14. №403 токтому) менен аныкталып, алардын үч деңгээли көрсөтүлгөн, алар;

1. Маалыматтык компетенттүүлүк
2. Социалдык-коммуникациялык компетенттүүлүк
3. Өз ишин уюштуруу жана көйгөйлөрүн чечүү компетенттүүлүгү

Алардын калыптанышынын үч деңгээли:

1. Биринчи деңгээли (репродукциялык) окуучулардын үлгүлөрдү (аракеттерди аткаруунун дайындалган алгоритими) жолдой билиши менен мүнөздөлөт.

2. Экинчи деңгээли (продукциялык) курамы боюнча жөнөкөй иштерди аткаруу, ишмердиктин

өздөштүрүлгөн алгоритимин башка кырдаалдарда колдонуу жөндөмү менен мүнөздөлөт.

3. Үчүнчү деңгээли (креативдик) өз алдынча конструкциялоо жана негиздөө элементтери менен татаал курамдагы ишмердикти жүзөгө ашырууну түшүндүрүү.

Экинчиси – предметтик компетенттүүлүктөр. Алар башталгыч билим берүүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен төмөнкүчө аныкталды:

Тыбыш жана тамга менен иштей алуу компетенттүүлүгү

Окуй алуу компетенттүүлүгү

Сөз байлыгы менен иштей алуу компетенттүүлүгү

Сүйлөм, текст менен иштей алуу компетенттүүлүгү

Аң сезимдүн окуу, угуу жана адабий түшүнүктөр менен иштей алуу компетенттүүлүк

Эскертүү: «Окуй алуу компетенттүүлүгү» окуу ылдамдыгын, «Сүйлөм, текст менен иштей алуу жана жаза билүү компетенттүүлүгү» пунктуацияны, «Аң сезимдүү окуу, угуу жана адабий түшүнүктөр менен иштей алуу компетенттүүлүгү» талдоо, баалоо иш-аракеттерин, ошондой эле экинчи компетенттүүлүктөн башка бардык компетенттүүлүктөр жазууну өзүнчө камтыйт. Эми мына ушул негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн байланышы.

Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөр өз ара тыгыз байланышта, карым-катышта болуп, негизги компетенттүүлүктөр предметтик компетенттүүлүктөр аркылуу, алардын негизинде калыптанат. Ошондуктан предметтик компетенттүүлүктөр негизги компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга багытталат жана алар да үч деңгээлде калыптанат.

Предметтик компетенттүүлүктөр негизги компетенттүүлүктөрдүн ар бири менен байланышта болот, алардын калыптанышына өз салымын кошот.

Ар бир мугалим негизги жана предметтик компетенттүүлүктү калыптандырса өсүп келе жаткан жаш муундарга дагы да болсо кенен чыйыр жол ачып бермекпиз деп ойлойм.

Ал эми болочок мугалимдерди даярдаган мекемеде сөзсүз түрдө мугалимдик атмосферанын болуусу, мугалимдик айлана-чөйрөнүн болуусу керек. Болбосо гүл каропкасына алча дарагын өстүргөнгө окшоп калат. Эгер бүгүн мугалимдерди даярдаган мекемелер бирден-экиден университеттерге тартылса, ал жакка сиңип, жок болуп кетет. Университеттердин башка факультеттерин бүтүргөндөр жана ишке орношо албагандар мугалимдиктин сертификатын алып алышып мугалим болуп алышат, ошентип мугалимдик кесип болбой калат. Билим тууралуу эмне деген накыл сөздөр, түркүн ойлор айтылып келет. Айтсак илим-билимсиз дүйнөдө өнүгүү жок. Билимдүүлүк гана адамга кут алып келет. «Акылдуу ар балээден кутулат, билими жок көп балээге тутулат», «Билим адамдын канаты», жана башка ушул ар сыяктуу асыл кептери менен билимдүү болбой өзүңдү да, өзгөнү да, элиңди да, жеринди да бактылуу кыла албайсың. Билимдин түбү жок, ошондуктан өмүр бою билим алуудан тажаба, өз доорунду зуулдаган агымына илим, билим менен гана кошула аласың деп айтаар элем.

Билим берип жаткан мугалимдер мына ошол сиздерден билим алып жаткан окуучулар же, студенттер дүйнөлүк билим жарыштарына, өз теңдеринен кем калбай элибизди дагы көп кылымдар даңктаса мына ошол сиздердин эмгегиңиздер жана үзүрүңүздөр деп билебиз.

Келиңиздер, балдарыбызга билим берип мээрим төгүүдөн тажабайлы! Алардын келечеги үчүн колу-буздан келгенин аябайлы!

Адабияттар:

1. «Балдарга мээримибиз – бактылуу келечегибиз» (Билим берүү кызматкерлеринин республикалык тарбия конференциясындагы макалалардын жыйнагы) Ош шары 2015-ж.
2. Юнус Билге «Мыкты мугалим» которгон: Тынчтыкбек Манас уулу, Сайкал Камут кызы Бишкек 2016-жыл
3. Эл агартуу журналы 9-10, 2007-ж.

Рецензент: к.ф.н., доцент Келдибай к Майрам